

Opis projekta *Ljudje za barje – ohranjanje biotske pestrosti na Ljubljanskem barju* (akronim LJUBA):

Nosilec projekta je Zavod RS za varstvo narave, ostali partnerji so: Krajinski park Ljubljansko barje, KGZS Zavod Ljubljana in Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti. Projekt je sofinanciran s sredstvi Programa Finančnega mehanizma EGP (Evropska gospodarski prostor), s pomočjo katerega države Islandija, Lihtenštajn in Norveška v obdobju 2009-2014 namenijo 988,5 milijona EUR nepovratnih sredstev dvanajstim novim državam članicam EU ter Grčiji, Portugalski in Španiji. Program Sloveniji namenja sredstva med drugim tudi za projekte, ki bodo pripomogli k ustavitvi upadanja biotske raznovrstnosti in izboljšanju skladnosti z okoljsko zakonodajo ter ohranitvi kulturne in naravne dediščine za prihodnje generacije. Projekt LJUBA poteka od februarja 2015 do konca aprila 2016, njegova celotna vrednost znaša 554.274,20 EUR, od katerih je 94,9 % sofinanciranih s strani EGP.

Sporočila in cilj projekta LJUBA

Glavni cilj projekta je učinkovitejše upravljanje in spremljanje stanja Natura 2000 območja Ljubljansko barje, ki je v vseh pogledih pomembno območje - ki pa ni namenjeno le naravi, ampak združuje številne funkcije in leži prav pred glavnim mestom države.

Glavni cilji projekta so:

- Na Ljubljanskem barju bomo sodelovali s kmeti in jim svetovali kmetijsko prakso v smeri naravi prijaznega gospodarjenja s kmetijskimi zemljišči;
- Skozi projekt bomo vzpostavljali dolgoročno sodelovanje med kmetijsko in naravovarstveno stroko in se povezati z ljudmi, ki živijo z barjem;
- Skozi projekt bomo ohranjali travišča Ljubljanskega barja;
- V projektu bomo zbrali podatke o določenih ogroženih vrstah o katerih sedaj nimamo podatkov o razširjenosti na Ljubljanskem barju;
- Tekom projekta bomo spremljali Program razvoja podeželja za območje Ljubljansko barje in predlagali boljše prilagoditve za bodoči Program razvoja podeželja.

Strokovno pa je namen projekta izboljšanje stanja treh habitatnih tipov (modro stožkovje, ekstenzivni travniki, nizko barje) in štirih rastlinskih in živalskih vrst - loeselijska grezovka, barjanski okarček, strašničin mravljiščar, travniški postavnež na Natura 2000 območju Ljubljansko barje. Z izboljšanjem stanja omenjenih habitatnih tipov in vrst pa lahko prispevamo tudi k izboljšanju stanja drugih vrst in njihovih življenjskih prostorov.

Aktivnosti, ki jih izvajamo v projektu LJUBA – Ljudje za barje

- Organizacija izobraževanj za kmetijska gospodarstva in promocija naravovarstvenih KOPOP operacij (ukrep Programa razvoja podeželja 2014-2020)
- Individualno svetovanje kmetom pri izbiri posameznih KOPOP operacij in pomoč pri vzpostavljanju kmetijske prakse, ki prispeva k ohranitvi tarčnih rastlinskih in živalskih vrst ter habitatnih tipov
- Spremljanje stanja tarčnih vrst (loeselijeva grezovka, barjanski okarček, strašničin mravljiščar, travniški postavnež) in habitatnih tipov (mokrotni travniki z modro stožko, vlažni mezotrofni travniki z lisičjim repom in zdravilno strašnico, nizko barje)
- Spremljanje stanja treh vrst ptic, ki so travniške gnezdilke
- Priprava celostnih načrtov upravljanja za 3 kmetije na Ljubljanskem barju
- Odstranitev lesne zarasti in ponovna vzpostavitev travišč v dolini Strajanovega brega, kjer se nahaja zadnji ostanek nizkega barja na Ljubljanskem barju
- Spremljanje stanja hidroloških razmer v Strajanovem bregu in izdelava idejne zasnove izboljšanja hidrološkega stanja
- Odstranjevanje invazivnih tujerodnih vrst rastlin in revitalizacija zemljišč
- Komunikacijske aktivnosti: spletna stran, udeležba na tradicionalnih dogodkih, objave v medijih

Skupine ljudi, ki jih želimo doseči s svojimi aktivnostmi

- Kmetje in lastniki zemljišč;
- Lokalno prebivalstvo;
- Šolarji in dijaki;
- Občine;
- Lokalna društva;
- Mediji.

Natura 2000 vrste

Loeselova grezovka:

Loeselova grezovka (*Liparis loeselii*) je redka in ogrožena ter zato z različnimi predpisi zavarovana orhideja (kukavičevka). V Evropi je uvrščena na seznam kvalifikacijskih vrst NATURA 2000; varujeta jo Habitatna Direktiva in Bernska konvencija. V Sloveniji je uvrščena še na Rdeči seznam praprotnic in semenk, njeni življenjski prostori pa so zakonsko zavarovani z Uredbo o zavarovanih prosto živečih rastlinskih vrstah.

Loeselova grezovka je od 5 do 15 (25) cm visoka orhideja, ki je cela zelene barve in zato med močvirnim rastlinjem težko opazna. Ima dva bleščeče zelena lista, na stebelu pa se od konca maja do začetka julija razvije od 3 do 15 cvetov. Iz njih se od konca junija do oktobra razvijajo podolgasti rumenkasto rjavi plodovi (kapsule),

v katerih je veliko zelo drobnih semen, ki so brez zaloge hranil. Ob cvetenju in plodenju so še pogosto ohranjena suha stebila rastlin s plodovi iz prejšnjega leta. Razmnožuje se lahko tudi s kratkimi, do 3 cm dolgimi podzemnimi poganjki, iz katerih na koncu zrastejo mlade rastline, ki so zato zgoščene v gruči v bližini odrasle grezovke. Podobno kot vse druge orhideje, tudi grezovka lahko iz mikroskopsko majhnih semen zraste le v sožitju z njej prav posebno glivo, ki ji sprva nudi za rast potrebne hranilne snovi. Njen razvoj od semena do cvetoče rastline traja večinoma od 4 do 6 let, v neugodnih, npr. sušnih pogojih lahko tudi dlje ali pa rastline prej odmrejo. Življenjska doba grezovke je od 7 do 10 let. Slovensko ime »grezovka« je dobila po njenih rastiščih, grezih (močvirje, barje). Raste na omejenih manjših površinah v naravnih in s hranili revnih vlažnih rastiščih. Njena značilna rastišča so povirna močvirja, nizka in prehodna barja ter zamočvirjeni travniki, ki so bogati z mahovi, šaši, ločki ali močvirnimi travami. Najpogosteje jo najdemo na mokrotnih karbonatnih tleh, lahko pa raste tudi na nekoliko zakisani podlagi. Za ugodno rast ji ustreza občasna, le na vsakih par let opravljena pozno jesenska košnja, v času ko njeni plodovi že dozori in iztresejo semena. Na Ljubljanskem barju živi Loeselova grezovka le na nizkem barju v močvirni dolinici pri Podblatu.

Travniški postavnež:

Travniški postavnež (*Euphydryas aurinia*) je metulj in je ogrožena vrsta, ki jo Evropi pravno varujeta Habitatna Direktiva in Bernska konvencija. V Sloveniji so vrsta in njeni življenjski prostori zakonsko zavarovani z Uredbo o zavarovanih prosto živečih živalskih vrstah.

Življenjski prostori travniškega postavneža na Ljubljanskem barju so negnojena in največ enkrat v letu košena vlažna travnišča na s hranili revnih tleh (nizka barja, travniki s prevladujočo modro stožko). Na tako gospodarjenih travniških povprečna višina travniške vegetacije ne presega 50 cm in dopušča osončenost tudi spodnjih plasti vegetacije, kjer se nahajajo listne rozete rastlin, na katere samice odlagajo jajčeca. Metulji se pojavljajo v maju in juniju in niso izbirčni pri izbiri nektarskih rastlin. Ker pa so travnišča, na katerih se izležejo iz bub običajno revna s cvetlicami, se metulji prehranjujejo tudi na bližnjih površinah s pisano cvetočimi rastlinami. Cvetovi rastlin, ki segajo nad horizont prevladujoče višine vegetacije so primerna mesta za sončenje metuljev. Ob močnem vetru metulji potrebujejo zavetna mesta ob grmovju. Po parjenju samica odloži jajčeca v skupku do 250 (600) jajčec na spodnjo stran lista travniške izjevke (*Succisa pratensis*), ki je velik, dovolj osončen in ni zakrit z okoliškim rastlinjem. V juniju, ko samice odlagajo jajčeca, travniška izjevka še ne cveti, zato je izpostavljenost njenih rozet ključnega pomena pri izbiri rastline, na katero bo samica odložila skupek jajčec. Samica izbira bolj razrasle rastline in tiste površine na travniku, kjer je gostota travniške izjevke največja in višina okoliške vegetacije nižja. Po 3-4 tednih se iz jajčec izležejo mlade gosnice, ki živijo v skupinskem gnezdu, ki je rahel, svilnat zapredek okoli listov izjevke in zelo občutljiv na morebitne poletne poplave. Gosnice se hranijo z listi rastline, na kateri so se izlegle. So malo mobilne, saj se do prezimitve premaknejo največ do 50 cm stran od matične rastline, zato potrebujejo sveže liste druge rastline v neposredni bližini. Hranijo in sončijo se do septembra, nato v skupinskem gnezdu, ki je kompaktno in vodoodporno, prezimijo do marca. Po prezimitvi se gosnice še nekaj časa zadržujejo v skupinskem gnezdu, nato se prehranjujejo posamič do zabubljanja, ki poteka na steblih ali listih travniške vegetacije. Še v začetku

prejšnjega stoletja je travniški postavnež živel v okolici Ljubljane pri Podutiku, kasneje pa se je na Ljubljanskem barju pojavljal predvsem v JV delu Barja (okolica Škofljice, Gorenjega Blata, Podblata, Pijave Gorice, Želimeljska dolina) in v okolici Vrhnike (M. Ligojna). Nazadnje je bil opažen pred 5 leti na nizkem barju v močvirni dolinici pri Gorenjem Blatu.

Strašničin mravljiščar:

Strašničin mravljiščar (*Phengaris teleius*) je metulj in je ogrožena vrsta, ki jo Evropi pravno varujeta Habitatna Direktiva in Bernska konvencija. V Sloveniji so vrsta in njeni življenjski prostori zakonsko zavarovani z Uredbo o zavarovanih prosto živečih živalskih vrstah.

Strašnični mravljiščar je še posebej zanimiv metulj. Njegovi življenjski prostori na Ljubljanskem barju so enkrat ali dvakrat v letu košeni vlažni travniki na s hranili bolj bogatih tleh, na katerih uspeva zdravilna strašnica (*Sanguisorba officinalis*), ki je najpomembnejši vir nektarja za metulje in edina rastlinska hrana mladih gosenic, ko se izležejo iz jajčec. Vendar za pojavljanje strašničinega mravljiščarja prisotnost zdravilne strašnice ni zadosten pogoj, saj morajo biti v zemlji v bližini rastlin prisotna tudi gnezda mravelj rdečk (*Myrmica* sp.), v katerih gosenice preživijo večino svojega življenja. Metulji se pojavljajo julija in avgusta. Samica odloži po eno jajčece na bazo cveta v cvetni glavici zdravilne strašnice, po dobrem tednu se izleže gosenica, ki se v cvetu prehranjuje z razvijajočimi se semeni. Po 3–4 tednih gosenica pade na tla pod rastlino. S posebnimi kemijskimi izločki gosenica pretenta mimoidoče mravlje delavke, ki jo prepoznajo kot lasten zarod in jo odnesejo v mravljišče. Tam se gosenice hranijo z mravljim zarodom in se junija prihodnje leto zabubijo. V juliju ali v začetku avgusta se iz bube izleže metulj, takrat pa kemijsko zavajanje mravelj ni več uspešno in metulj mora hitro pobegniti iz mravljišča. Strašničin mravljiščar se na Ljubljanskem barju pojavlja zelo lokalno. Na travnikih, kjer je prisoten se nikoli ne pojavlja v velikem številu. Bolj pogost je v zahodnem delu Barja, kjer so travniki na bolj hranljivih tleh številčnejši in obsežnejši kot v vzhodnem delu.

Barjanski okarček:

Barjanski okarček (*Coenonympha oedippus*) je ena od petnajstih najbolj ogroženih vrst dnevnih metuljev v Evropi. V Evropi ga varujeta Habitatna Direktiva in Bernska konvencija, v Sloveniji so vrsta in njeni življenjski prostori zakonsko zavarovani z Uredbo o zavarovanih prosto živečih živalskih vrstah.

Življenjski prostori barjanskega okarčka na Ljubljanskem barju so negnojena in največ enkrat, pozno v letu (predvsem za steljo) košena mokrotna travišča na s hranili revnih tleh (nizka barja, travniki s prevladujočo modro stožko). Na tako gospodarjenih traviščih je povprečna višina travniške vegetacije pribl. 30–50 cm, v njej prevladujejo nizki šaši in trave, ki s svojo razrastjo omogočajo, da so primerno osončene tudi plasti vegetacije pri tleh. Metulji se pojavljajo v juniju in juliju, so slabi letalci in zato le redkokdaj zapustijo travnik, na katerem so se izlegli iz bube. Hranijo se predvsem na cvetovih srčne moči (*Potentilla erecta*), travniške izjevke (*Succisa pratensis*) in žgoče zlatice (*Ranunculus flammula*). Posamezni nizki grmi, ki rastejo raztreseno po površini travišča so zavetje metuljem ob močnem vetru ali ob visokih zračnih temperaturah v poletju. Po parjenju samica odloži jajčeca posamič na liste in stebela hranilnih rastlin gosenic ali pa na druge

rastline v neposredni bližini prvih. Iz jajčec se po približno dveh tednih izležejo gosenice, ki so velike le 2-3 mm in zato prostorsko zelo omejeno mobilne (v razdalji le nekaj centimetrov od rastline na kateri so se izlegle). Hranijo se predvsem z listi različnih vrst šašev (*Carex* sp.) in trave modre stožke (*Molinia caerulea*), preko dneva v pretežno v zgornji plasti travniške vegetacije. Tako malo mobilne mlade gosenice zato potrebujejo dovolj hrane v svoji neposredni bližini vse do konca oktobra. V toplih, sončnih dnevih novembra gosenice občasno še prilezejo v zgornjo plast vegetacije, kjer se sončijo. Nato obmirujejo v pritalnem sloju vegetacije do prvih toplih dni v marcu, ko se začno ponovno hraniti. Zeleni, sveži ali prezimeli listi šašev so najpomembnejša hrana dehidriranih in sestradanih gosenic po prezimitvi, saj mladi listi modre stožke poženejo do primerne velikosti šele pribl. dva tedna (ali več) kasneje kot se gosenice prebudijo iz prezimovanja. Gosenice se hranijo do konca maja, ko odrastejo in dosežejo dolžino dobrih 2 centimetrov, nato se zabubijo na steblih ali listih v srednji plasti prevladujoče traviščne vegetacije.

Bazično nizko barje:

V habitatni tip bazična nizka barja (HT 7230) uvrščamo vegetacijo nizkih šašev ob apnenčastih potočkih revnih s hranili, soligenih barjih in na močvirjih v nižinah. Talna voda je lahko tik pod površino ali na površini. Šota se tvori pod vodo, a je ne tvorijo šotni mahovi kot na visokem barju. V veliki večini primerov uspevajo nizkobarjanske vrste skupaj z vrstami mokrotnih travnikov.

V ta habitatni tip uvrščamo številne rastlinske združbe zato lahko prevladujejo različne vrste: črnikasti sitovec (*Schoenus nigricans*), rjasti sitovec (*Schoenus ferrugineus*), širokolistni munec (*Eriophorum latifolium*), ozkolistni munec (*Eriophorum angustifolium*), hostov šaš (*Carex hostiana*), srhki šaš (*Carex davalliana*), proseni šaš (*Carex panicea*), modra stožka (*Molinia caerulea*), navadni mrzličnik (*Menyanthes trifoliata*), kljunasti šaš (*Carex rostrata*), malocvetna sita (*Eleocharis quinqueflora*).

Fitocenološko uvrščamo te sestoje v zvezo *Caricion davallianae*. Dejavniki ogrožanja: Površinsko izsuševanje in nižanje gladine talne vode, uporaba težke kmetijske mehanizacije ali paša težkih pašnih živali, zaraščanje, gnojenje: vnos hranil lahko bistveno spremeni vrstno sestavo. Priporočeno gospodarjenje s travišči: na zaraščenih površinah je potrebna obnova in odstranjevanje lesnatih vrst, pri čemer je potrebna zelo preudarna uporaba mehanizacije v zimskem delu leta, v primeru paše je potrebna primerna obtežba zaradi teptanja in vnosa dušika.

Travniki s prevladujočo stožko:

Travniki s prevladujočo stožko (*Molinia* spp.) na karbonatnih, šotnih ali glineno-muljastih tleh (*Molinion caeruleae*) (HT 6410) združuje vlažne negnojene travnike v nižinah. Rastišča so na slabše hranljivih tleh s spreminjajočo se višino talne vode (pomladi so lahko poplavljeni, poleti sušna). Tla so v zgornjem horizontu bogata s humusom, sicer so pretežno oglejena zaradi visoke podtalnice. Zaradi občasnega poplavljanja so tu odsotne mezofilne vrste, zaradi poletne suše pa vlagoljubne vrste in nastanejo specifična travišča. Prevladujejo vrste *modra stožka* (*Molinia caerulea*), zdravilna strašnica (*Sanguisorba officinalis*), navadna seljanka (*Selinum carvifolia*), navadni čistec (*Betonica officinalis*), severna lakota (*Galium boreale*),

mačina (*Serratula tinctoria*), vrbovolistni oman (*Inula salicina*), travniška izjevka (*Succisa pratensis*), navadni kačji jezik (*Ophioglossum vulgatum*).

Fitocenološko uvrščamo te sestoje v zvezo *Molinion caeruleae*.

Dejavniki ogrožanja: osuševanje in melioracije, gnojenje: vnos hranil lahko bistveno spremeni vrstno sestavo, opuščanje košnje in zaraščanje zaradi zmanjšane potrebe po stelji. V sukcesiji se zarastejo z visokimi steblikami (navadni gozdni koren-*Angelica sylvestris*, brestovolitni oslad-*Filipendula ulmaria*), ki lahko tvorijo kar dolgotrajne stadije, nato jim sledijo lesnate rastline (navadna krhlika-*Frangula alnus*, pepelnatosiva vrba-*Salix cinerea*).

Priporočeno gospodarjenje s travniki: pomembna je odsotnost gnojenja, preprečevati spremembo v intenzivno gojene travnike ali njive, ohranjanje košnje (enkrat letno, v drugi polovici leta), ki preprečuje zaraščanje z visokimi steblikami, širjenje lesnatih rastlin ali konkurenčnejših trav.

Nižinski ekstenzivno gojeni travniki:

Nižinski ekstenzivno gojeni travniki (*Alopecurus pratensis*, *Sanguisorba officinalis*) (HT 6510) so travniki na hranljivih tleh, ki so košeni enkrat ali dvakrat (trikrat) letno. Tla so propustna, bogata, bolj ali manj sveža do vlažna, nekatera rastišča so lahko tudi občasno poplavljenjena. Najdemo jih od nižin do submontanskega pasu. Sestoji so vrstno bogati, vendar v njih prevladujejo visoke trave, ki so pomembne zaradi svoje krmne vrednosti: visoka pahovka (*Arrhenatherum elatius*), travniški lisičji rep (*Alopecurus pratensis*), travniška latovka (*Poa pratensis*), navadna pasja trava (*Dactylis glomerata*), travniška bilnica (*Festuca pratensis*), volnata medena trava (*Holcus lanatus*).

Fitocenološko uvrščamo te sestoje v zvezo *Arrhenatherion elatioris*.

Dejavniki ogrožanja: pretirano gnojenje, ki vodi v zmanjšanje rastlinske pestrosti in v pojavljanje ruderalnih vrst in plevelov, npr. topolistne kislice ali ščavja, opuščanje košnje, ki vodi v zaraščanje (v fazi zaraščanja se lahko razširijo določene vrste kot npr. navadna šašulica (*Calamagrostis epigejos*) ali pa invazivne tujerodne vrste, ki jih je nato težko odstraniti), večja pogostnost košnje lahko močno spremeni vrstno sestavo, poleg tega je potrebno dodatno gnojenje in apnenje, baliranje pokošene trave je tudi pomemben dejavnik, ki je močno spremenil te rastlinske združbe, saj omogoča zgodnejšo košnjo in večje število odkosov. Poleg tega se s travnika odstrani semena pokošenih rastlin.

Priporočeno gospodarjenje s travniki: potrebno je preprečiti presežen vnos hranil v tla,

pomembna je zmerna pogostnost košnje, saj večje število košenj pomeni siromašnejšo vrstno sestavo in predvsem prevladovanje trav v škodo zeli in metuljnic.

Invazivne tujerodne vrste rastlin, ki se pojavljajo na Ljubljanskem barju

Invazivne tujerodne vrste ali invazivke so rastlinske in živalske vrste, ki so se ustalile v novem okolju in s svojim širjenjem začele resno ogrožati avtohtone (domorodne) vrste in njihove življenjske prostore. Izvirajo predvsem iz Severne Amerike in Azije, k nam pa jih je zanesel človek hote ali nehote. Rastline smo prinesli za popestritev svojih vrtov in iz gospodarskih koristi (čebelarji, gozdarji). Nehote jih širimo s transportom (ladje, avtomobili, tovornjaki) in z dovažanjem zemljin na naše vrtove iz drugih območij. Kaj se nam je zgodilo? »Pobegnile« so nam z vrtov ter začele tekmovati z našimi vrstami in jih celo izpodrivati. Njihove nevarnosti smo se začeli zavedati šele, ko so nam začele povzročati preglavice v gospodarstvu (manjši kmetijski pridelek) in v zdravstvu (alergije).

Tujerodnih vrst je v Sloveniji veliko, rastlin je okrog 30 različnih vrst. Invazivne vrste na splošno postanejo tako imenovane invazivke takrat, ko so uspešnejše od domačih vrst – se hitreje razmnožujejo, zavzamejo prostor, kjer bi sicer bile domače vrste, jemljejo hrano (vodo) in svetlobo in tako sčasoma na določenih krajih naselijo prostor z eno samo vrsto, namesto številnih domačih vrst, ki jih lahko celo začnemo izgubljati. Pri širjenju invazivk nevede mnogokrat pomaga tudi človek, tudi tako, da te rastline še dodatno zasadi, medtem ko se jih pravzaprav želi znebiti, pa ne ve kako zelo močne korenike imajo tako, da iz njih razraščajo nove rastline. Ta prezrta grožnja se tiho širi in osvaja ozemlja naših domorodnih vrst in živali ter slabša kvaliteto našega življenjskega prostora.

Zlata rozga

Kanadska zlata rozga (*Solidago canadensis*) sodi v družino nebinovk (Asteraceae). Gre za zelnato trajnico, visoko od 70-210 cm. Steblo je v celoti olistano, spodnjem delu golo, v gornjem delu pa vedno dlakavo. Listi so spiralno nameščeni, sedeči ali zelo kratko pecljati in suličaste oblike. Po spodnji strani so dlakavi, listni rob je nazobčan. Na vrhu poganjkov je razvejano socvetje s številnimi 7-15 mm dolgimi koški. Cvetovi so rumeni, jezičasti cvetovi komaj presegajo dolžino ovojka. Plod je 0,9-1,2 mm dolga rožka z do 2,5 mm dolgim šopom laskov, ki služijo razširjanju plodov s pomočjo vetra.

Prvi podatki o gojenju kanadske zlate rozge v Evropi so iz Velike Britanije iz leta začetka 19. stoletja, kamor so jo kot okrasno rastlino prinesli že v 17. stoletju. Večinoma so jo sadili v botanične vrtove. Zaradi nezahtevnosti za gojenje so jo hitro sprejeli vrtnarji. Prvi podatki o pojavljanju v naravi so iz prve polovice 19. stoletja. Širjenje vrste po Evropi pa se je pričelo okoli leta 1850. Hitrost širjenja je ocenjena na 741 km²/leto.

V Sloveniji je kanadska zlata rozga prvič omenjena leta 1937 (herbarijska pola v herbariju LJU 28019, leg. M. Zalokar: Ljubljana, podivjana na grobljah). Danes je vrsta razširjenja po nižinah po vsej Sloveniji, vendar je redkejša od orjaške zlate rozge (*Solidago gigantea*). V Evropi, kjer vrsta ni domorodna, je pogosta na ruderalnih mestih: ob železniških progah in cestah, na opuščenih njivah in drugih površinah, kjer je človek odstranil vegetacijo. Najdemo jo tudi na gozdnih robovih, na posekah ter na bregovih rek in potokov. Gre za zelo nezahtevno rastlino, saj dobro uspeva na rastiščih z zelo različnimi ekološkimi pogoji: vse od suhih do vlažnih tal, na bogatih in pustih rastiščih ...

Sprva je bila pogosta predvsem v okolici naselij, s širjenjem ob prometnicah in vodah pa se je razširila tudi na bolj odročna mesta.

Kanadska zlata rozga je zelnata trajnica. Prezimi korenika, ki služi tudi vegetativnemu razmnoževanju, saj se lahko iz majhnega delčka korenike razvije nova rastlina. Vrsta cveti pozno poleti. Prve cvetoče rastline se pojavijo konec julija. Vrhunec cvetenja pa je avgusta. Vrsta je žužkocvetka. Po oprašitvi in oploditvi se na rastlinah razvije ogromna količina plodov. Plodovi so rožke, ki jih veter zaradi drobnosti in šopa laskov lahko odnese precej daleč. Kljub temu raziskave kažejo, da večina semen z rastline pade na tla in kali v bližini izvorne rastline.

Orjaški dežen

Orjaški dežen je predstavnik družine kobulnic (Apiaceae). Je trajnica z gomoljasto odebeljeno koreniko, ki lahko sega do 60 cm globoko v tla. Nadzemni deli jeseni odmrejo, pomladi pa iz korenike poženejo novi poganjki. Višina rastline je 2-5 (-7) m, steblo je krepko, čeprav votlo, temno rdeče do škrlatno lisasto, 3-8 (-10) cm v premeru. Listi so do 1 (1,7) m široki, globoko dlanasto deljeni na 3 ali 5 pernato deljenih rogljev. Tudi listni peclji so lahko rdeče lisasti. Beli ali zelenkastobeli cvetovi so združeni v kobulasta socvetja, ki lahko merijo do 1 m v premeru. Cveti od pozne pomladi do sredine poletja. Plodovi so suhi, ovalni, ozko krilati, dolgi 1-1,5 cm in široko 0,6 -0,8 cm, z opaznimi rjavkastimi vzdolžnimi progami, ki vsebujejo eterična olja. Na eni rastlini jih v sezoni dozori med 1500 in 100 000.

Območje naravne razširjenosti je Kavkaz in osrednja ter jugozahodna Azija. Rastlina je bila vnešena v Francijo kot medonosna rastlina in v Veliko Britanijo kot okrasna rastlina že v 19. stoletju. Kmalu se je začela širiti, saj so jo gojili kot medonosno oz. okrasno rastlino. Poleg Francije in Velike Britanije je danes invazivna tudi v Nemčiji, Belgiji, Švici in še nekaterih drugih evropskih državah pa tudi v Severni Ameriki.

Vrsta se v Sloveniji pojavlja v Ljubljani in okolici, predvsem v južnem delu Ljubljane: Barje, Prule, Rudnik. Na tem območju je vrsta invazivna, a v zgodnji fazi širjenja. Podobno naj bi se v zadnjih letih širila tudi v okolici mariborskega botaničnega vrta. Obstajajo tudi več kot sto let stari podatki iz okolice Lipice, kjer pa vrsta kasneje ni bila potrjena. Njen življenjski prostor predstavljajo vlažni in sončni habitati od nižine do montanskega pasu; rečna obrežja, gozdni robovi, vlažni travniki, logi, ruderalna rastišča, torej mesta z višjo vsebnostjo dušikovih substanc v tleh. Najhitreje poseli ruderalna rastišča, nastala pod vplivom človekovega delovanja, vendar se zaradi svoje izredne konkurenčnosti lahko vključi v naravno rastje in izpodriva samonikle rastline.

Orjaški dežen je fototoksična rastlina: rastlinski sok na koži v kombinaciji s sončno svetlobo oz. UV-žarki povzroči fitofotodermatitis. Koža pordí, začne srbeti, v dveh dneh se razvijejo mehurji, za njimi pa ostanejo več let opazne škrlatne brazgotine. Rastlinski sok v očeh povzroči začasno ali trajno slepoto.

Dolina Strajanov breg na Barju

Strajanov breg je povirna dolina gornjega dela istoimenskega potoka na jugovzhodnem obrobju Ljubljanskega barja. Dolga je približno 2 km in v povprečju manj kot 50 m široka. Obdajajo jo visoka in strma gozdnata pobočja na kraškem svetu. Potok Strajanov breg, ki teče po dnu doline, sestavljajo trije ohranjeni povirni kraki. Spodnji del doline poraščajo fragmenti močvirnih travnikov z modro stožko, v nadaljevanju je dolina zaraščena s črno jelšo in trstiščem, ki preide v nizko barje s srhkim šašem. Na ostankih nizkega barja v zaraščanju uspeva ogrožena kukavičnica loeselijska grezovka. Ostanki močvirnih travnikov in nizkega barja predstavljajo življenjski prostor metulja barjanskega okarčka.

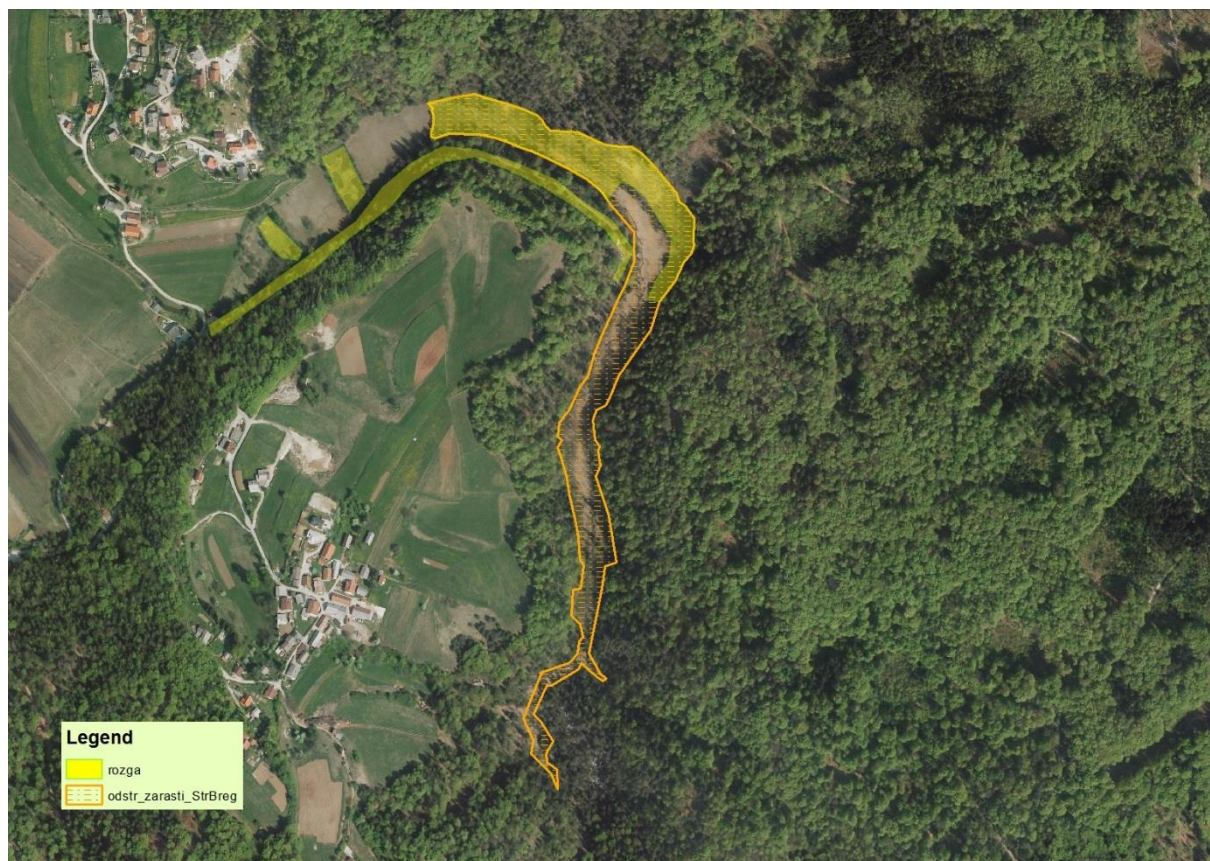
Dolina Strajanov breg ima več naravovarstvenih statusov:

- ekološko pomembni območji: Ljubljansko barje in Osrednje območje življenjskega prostora velikih zveri;
- posebno ohranitveno območje - območje Natura 2000 Ljubljansko barje;
- hidrološka, botanična, zoološka naravna vrednota državnega pomena Strajanov breg;
- naravni rezervat sprejet z Uredbo o ustanovitvi krajinskega parka Ljubljansko barje.

Območje je edino še ohranjeno območje nizkega barja na Ljubljanskem barju. V naravnem rezervatu Strajanov breg režimi določajo najstrožje režime varstva, lahko pa se izvajajo dela za izvedbo posameznih naravovarstvenih nalog in izvedbo ukrepov varstva narave za doseganje varstvenih ciljev na območjih Natura 2000 v skladu z načrtom upravljanja. V osnutku načrta upravljanja krajinskega parka Ljubljansko barje je načrtovana sanacija in celovit monitoring Strajanovega brega.

Na prostovoljni akciji bomo v dolini Strajanovega brega odstranjevali invazivno tujerodno zlato rozgo, ki se pojavlja na začetku doline in njenih robovih. Gre za rastlino, ki se je na območju Ljubljanskega barja v zadnjih petnajstih letih močno razširila in izpodriva avtohtone združbe rastlin, še posebej na travnikih in gozdnih robovih. Zlata rozga cveti poleti, semena pa razvije zgodaj jeseni. Z odstranjevanjem te rastline v juniju bomo preprečili vnos te rastline, ki se prenaša z vetrom in bi zagotovo v velikem obsegu prišla v samo dolino, s tem pa uničila občutljiv habitatni tip nizkega barja, ki se je uspel ohraniti le še na tem mestu.

V poletnem času bomo iz doline odstranili tudi lesno zarast in zlata rozga se še posebej hitro razraste na odprtih površinah, kjer se z vetrom učinkovito razširja.

Slika: Strajanov breg in območje zlate rozge.

Pripravili:

Ekipa projekta LJUBA – Ljudje za barje

Vodja projekta: Primož Glogovčan, tel: 051 484-646

Spletna stran projekta: <http://www.ljuba.si/>